

Tillæg til Vore Kirkegårde bind 19 nr. 12

Foreningen for kirkegårdskultur

Nye medlemmer

Afdeling C.

Kirkegårdsgartner Th. Mogensen, Allinge.

Afdeling D.

Kirketjener E. Stenersen, Dilling, Norge.

Folkskolelærer H. Bäck, Lapträsk, Sverige.

Formandsskifte

Efter at have været formand siden foreningen stiftedes, fratrådte trädgårdsarkitekt *G. V. Walberg* fra 1. januar 1959 posten indenfor Foreningen af kyrkogårdsföreståndare i Sverige og afløstes af stadsträdgårdsmästare i Karlskoga, *Carl Fredby*. Ganske kort vil vi her takke Walberg for vel udført gerning, og byder Fredby et: Hjerteligt velkommen!

Dødsfald

På årets sidste dag meddeltes i middagsradioen og eftermiddagsbladene, at havearkitekt *Emil Böttiger* var avgået ved døden, 77 år gammel. Og i nærværende tidsskrift, hvis første redaktør han var, kan vi ikke lade denne dag gå tilende, uden at vi skriver nekrologen over vor forgænger.

Emil Böttiger var ikke blot dette blads første redaktør, men det må uden omsvøb berettes, at han var sjælen i stiftelsen af den Forening for kirkegårdskultur, hvis organ bladet er, og han var tillige denne forenings første sekretær. At det kun blev til en årgang (III) under hans redaktion, og at han ad parlamentarisk vej led nederlag som medlem af bestyrelsen bare 6 år efter, at han var valgt ind i denne, skyldtes ikke mangel på dygtighed til dette eller hint, men svigtende vurdering af skellet mellem private og organisatoriske interesser, — og det manglede ikke på tilbud overfor ham om at fortsætte i foreningsarbejdet, f. ex. i redaktionsudvalget. Han valgte imidlertid desværre at stille sig som modstander af den forening, han havde startet.

Sine store interesser for kirkegårdskulturen manifesterede E. B. både i talrige, fint udførte plantegninger til anlæg, reguleringer m. m., og i en mængde artikler, der i de senere åringer som regel udelukkende handlede om sækulariseringen af kirkegårdene, — endelig udkom på Gyldendals forlag hans tykke bog om kirkegårde.

Æret være mindet. —

Generalforsamlingsreferatet,

tillægsside 85, fik ved en fejltagelse ikke forfatter-signaturen med. Vi beder om undskyldning derfor, — signaturen var påført manuskriptet. Referatet skyldes inspektør *Holger Nielsen*, som nu er kirkegårdsinspektørforeningens sekretær.

På finansloven

Dette års finanslovsforslag for 1959/60 følger i opstilling de tidligere års, men der er bebudet en ændret opstilling for næste år.

De poster, som særligt skulle interessere dette tidsskrifts læsere, adskiller sig kun uvæsentligt fra forrige års (se tillægsside 57 i VK), og vi citerer beløbene på de forskellige poster.

Under prgf. 9 Grønland er optaget kr. 40.000 til vedligeholdelse af kirkegårde, — prgf. 19 Kirkeministeriet har kr. 4.000 til selskabet for Kirkelig kunst og kr. 1.000 til Foreningen for kirkegårdskultur, desuden til tyske soldaters og flygtninges grave kr. 14.397, ikke-tyske flygtningegrave kr. 20.610 (Sundby, Vestre og Bispebjerg kirkegårde) og til drift af Mindelunden i Ryvangen kr. 63.500. Under prgf. 21 Forsvarsministeriet kr. 17.000 til militære gravsteder og gravminder og under prgf. 22 Finansministeriet kr. 1.600 til vedligeholdelse af gravsteder på de tidligere dansk-vestindiske øer.

Fra danske dagblade

³⁰/₉ (Vendsyssel Tid.): Sæby kgd. skal udvides og det nuværende område forsynes med plantninger (havearkitekt *Johannes Tholle*).

³⁰/₉ (Silkeborg Avis): Levring kgd. udvides med en skolelod.

³⁰/₉ (Viborg Stifts Folkebl.): I morgen er det 150 år siden, at de første begravelser fandt sted på Viborg kgd.

⁴/₁₀ (Holbæk Amtstid.): Asnæs kgd. skal udvides og kommunen giver kr. 3.000 dertil.

⁷/₁₀ (Horsens Folkebl.): Juelsminde kgd. skal snart udvides.

⁹/₁₀ (Skanderborg Amts Avis): Gammel Ry kgd. skal reguleres.

¹⁰/₁₀ (Fr.-havn Avis): Overvældende majoritet for at få kgds.-projektet i Fr.-havn standset.

¹¹/₁₀ (Holbæk Amts Venstrebl.): Kundby kgd. udvides som beskæftigelsesforanstaltning (havearkitekt *Johannes Tholle*, murermester *T. Christensen* og graver *Petersen*).

¹⁴/₁₀ (Ringsted Folketid.): Sorø Ny kgd. udvides mod nord (lektor *G. Georgsen*).

¹⁷/₁₀ (Viborg Stifts Folkebl.): Nyordning af graverforholdene ved Viborg kgd., når graver *Chr. Andersen* afløses af en ny mand.

¹⁹/₁₀ (Socialdem.): Vedbæk kgd. udvides (kr. 15.000).

²²/₁₀ (Bornholms Tid.): Kgds-problemerne til drøftelse i Østermarie.

²³/₁₀ (Aftenposten, Morsø): Der søges tilskud til udvidelse af Stensbjerg kgd.

²⁸/₁₀ (Morsø Folkebl.): Forestående udvidelse af Nykøbing J. kgd. (inspektør *Hasselstrøm*).

²/₁₁ (Ny Tid, Ålborg): Ålborg kgd. åbnes døgnet rundt. Nyordning af administrationsbygning.

⁴/₁₁ (Vejle Amts Folkebl.): Hedensted kgd. udvides ved køb af ejendom til kr. 26.000.

⁴/₁₁ (Aftenposten, Silkeborg): Hørup kgd. reguleres.

¹²/₁₁ (Fr.-borg Amts Avis): Der udarbejdes projekt til kapelkrematorium i Hillerød (arkitekt *Max Brüel* og inspektør *S. Hansen*).

¹²/₁₁ (Skive Folkebl.): Udvidelse af Iglso kgd.

¹³/₁₁ (Sydsjæll. Venstrebl.): Lyngø kgd. udvides ved køb af den gamle skole.

²⁵/₁₁ (Skanderborg Amts Avis): Linaa kgds. udvidelse indvies 1ste søndag i advent af provst *A. Blenker* (havearkitekt *Johannes Tholle* og anlægsgartner *G. Knudsen*; c. kr. 100.000).

²⁷/₁₁ (Berl. Aften): Ny kgd. indrettes i Brøndbyøster.

²⁷/₁₁ (Villabyernes Bl.): Mariebjerg kgd.s krematorium ombygges.

²⁹/₁₁ (Viborg Stiftstid.): Kirkegårdsgartner *V. Pilegaard Hansen*, Brande, udnævnt til graver i Viborg.

²/₁₂ (Århus Amtstid.): Der skal indrettes ny kgd. ved Fredenskirken i Viby J.

⁴/₁₂ (Sorø Amtstid.): Haarslev kgd. skal reguleres.

⁶/₁₂ (Ringsted Folketid.): Tersløse kgd. udvides med 400 gravpladser (havearkitekt *Breinholt*).

⁶/₁₂ (Næstved Tid.): Skibbinge kgd. tænkes udvidet med $\frac{1}{2}$ td. land.

⁹/₁₂ (Holstebro Dagbl.): Det haster med at få en ny kgd. i Holstebro.

¹¹/₁₂ (Næstved Tid.): Konsulent *H. Rasmussen* planlægger nyt område til Tureby kgd.

¹⁵/₁₂ (Politiken): Når døden bliver en forretning. Politikens medarbejder på Forest-Lawn kirkegård i Los Angeles.

Fra norske dagblade

¹⁹/₉ (Rogaland): Utv. av Vaster kgd. i Strand, kr. 7.800.

²³/₉ (Hadeland): Forskjønn. av Tigelstad kgd. (fylkesgt. *Valset*).

²⁵/₉ (Fædrelandsvennen): Om 3 år er kgd. i Flekkelfjord for liten.

²⁵/₉ (Aftenposten): Der anordnes nordisk konkurrence om Alfaset kgd.

⁸/₁₀ (Varden): Vakker utformn. av Tørmo kgd. i Porsgrunn (byggartner *Gundersen*).

⁸/₁₀ (Romdalsposten): Utv. av kgd. på Tustna er påbegyndt og noget færdigt. Kr. 25.000, 11.445 m².

²¹/₁₀ (Rjukan Arbeiderbl.): Kgd. i Rauland må påfyllast og utv.

⁷/₁₁ (Harstad Tid.): Harstad nye gravlund forskjønnnes.

¹⁰/₁₁ (Akershus Amstid.): Kroer kgd. i ny skikkelse til sommeren, — sammenhengende gressplen.

¹¹/₁₁ (Risør): Utv. av kgd. i Gjerstad vil trolig påbeg. i løpet av neste sommer.

¹⁸/₁₁ (Tidens krav): Utv. av kgd. på Øye i Surnadal.

²⁷/₁₁ (Sogn Folkebl.): Vadheim har fått prydelig gravplass til kring 60.000 kr.

²/₁₂ (Nordtrønderen): Klart for utv. av Bjørhusdal kgd.

³/₁₂ (Varden): Poplene på Lunde kgd. i Skien skal nå hugges ned.

⁴/₁₂ (Porsgrunns Dagbl.): Tørmo kgd. utv.

Fra svenske dagblade

²⁹/₉ (Mellerste Skåne): Högtidl. innvign. av Högeröds nya kgd. (kgdsf. *H. Claesson*).

¹⁶/₁₀ (Jönköpings-posten): Bårhus och 600 gravpl. på ny kgd. i Ölmsstad.

³/₁₁ (Nya Wermlands-Tidningen): Kgds-invigning i Norra Råda (tradgsark. *S. Kaldén*).

Fra tidsskrifterne

Der Naturstein nr. 10: Das Anfertigen von Grabmalmodellen. Die Behandlung der Schriftbossen. Die Kreuzformen. — Nr. 12: Das Kloster Marienthal und sein Friedhof.

Deutsche Friedhofskultur nr. 9: *E. Wolter*: Ausgezeichneter Lehrgang für Friedhofsgärtner. *E. Lassen*: Alte und neue Wege in der Friedhofsgestaltung. Die Bemühungen der »Deutschen Friedhofskultur« sind nicht vergeblich. *G. Vogel*: Feuerhalle und Urnenhain in Reichenberg. Deutsche Gräber in der Sahara. Der berühmteste Friedhof der Erde (Jerusalem). Friedhof in Essen-Kupferdreh. Über der Steintod. — Nr. 10: Studienfahrt mit fruchtbarem Ergebnis. Der neue Waldfriedhof am Kupferberg in Detmold. Friedhofsunterhaltungsgebühr, viel diskutiert, wenig praktiziert. *P. Kolfertz*: Wahrnehmung staatlicher Hoheitsaufgaben auf konfessionellen Friedhöfen. — Nr. 11: *J. Gaedke*: Haben die kirchlichen Friedhofen Anspruch auf finanzielle Unterstützung durch die politischen Gemeinden? Unser Dank den Ferienopfer. Deutsche Jugend arbeitete für die gefallenen Soldaten in Cassino. Friedhofsgestaltung, so oder so. Die Friedhofsgärtner in Dortmund. *W. Brücken*: Wahlgrabstätten in Hanglagen.

Friedhof und Denkmal nr. 7/8: Friedhofsrecht und Grabmalordnung (*Lindner*). Der lebensgefähr-

Grabstein. Todesanzeigen und Danksagungen. Friedhofsplanung auf dem Lande (O. W. Wulle). — Nr. 9/10: Die gute Beispiele. Kein Blendwerk auf Trierer Gräbern. Friedhofspflege ist Heimatspflege.

Garten und Landschaft nr. 10: Allgemeine Geschäftsbedingungen für Friedhofsgärtnereien.

Ignis nr. 10: Arkitektävlingen om krematorium vid Räcksta i Stockholm. Danmark i 1957 (M. Lund). Krematoriegården i Värnamo (A. Blomborg). På en studierejse i Sydøstverige (M. Lund). Första krematoriet norr om Alperna (Golha). — Nr. 11: Kapellkrematoriet i Jönköping (J. Wahlman). Hur Jönköpings kapellkrematorium kom till (D. Estborn). Skogskyrkogården i Jönköping. — Nr. 12: Krematorietillbyggnaden i Kiruna (Allan Jacobsson). Norra krematoriet i Stockholm 50 år. En ovanlig form av fornt. brandgravar i Gästrikland (Evert Baudeu). En minneslund i Kiruna (Hj. Falk).

Kriegsgräberfürsorge nr. 6: Die guten Willen Sind. Versöhnung über den Gräbern (Rustige). Bruchenschlag über den Rhein (H. Finke). Gräber kennen keine Grenzen. Neue Kreuze für die Gräber von Cassino. — Nr. 7: Ein Volk trauert (B. Walter). Der letzte Weg der Männer von U 843. Bei Charlow fanden wir noch deutsche Gräber. Soldatenfriedhof Kehl eingeweiht. Mahnmale des Friedens.

Kunst und Stein nr. 6: Der architektonische Friedhof.

Landsbygraveren nr. 10: Kirkeværgæ? Løn? De små ting (E. Bertelsen). — Nr. 11: De omrejsende gravstensmalere (E. M. Bertelsen).

Menighedsrådenes Blad: Flytningen af de tyske soldatergrave. — Nr. 10: Mere kirkegårdskultur ønskelig.

Pharos november: Two new Crematoria opened. The London Cremation Co., Ltd. A Statement of Facts. The »Diamond« Cremator. A Churchmen's View of the Growing Practice of Cremation.

Steinmetz und Steinbildhauer nr. 10: Das Alte achten — das neue wagen! Stilwandel in den Formen der Steine (H. Schumacher).

Trädgårdsnytt nr. 23: Prydnadsväxterne på en landskyrkogård (Bertel Lemberg).

Fra det faglige bogmarked

Eig. Kiær: Havens frugter og bær i farver. Politikens håndbøger nr. 160. Samme: Havens grøntsager i farver. P. h. nr. 161. Træer og buske i skov og hegn. P. h. nr. 185.

For enhver haveejer og naturelsker, som har brug for videre kendskab til det, der arbejdes med, er disse nemme og praktiske håndbøger til stor nytte, idet der foruden det, som bogtitlerne rent umiddelbart giver oplysning om, tillige for haveejerne gives en mængde praktiske dyrkningsråd, og for træer og buske bl. a. også redegøres for, hvor de voxer. Farvebillederne i de 2 førstnævnte er gjort af Ellen Bache, — den tredje bog er forfattet af Helge Vedel og Johan Lange og billederne af Ebbe Sunesen og Preben Dahlstrøm. Man må være forlaget taknemmelig for, at de er gået ind for denne serie i farver, og såvel tekstforfattere som illustratørerne må komplimenteres for det ydede, der i høj grad hjælper til at popularisere de emner, som der behandles.

Danmarks vilde planter. Branner & Korch. Hefte 6.

Med dette 6te hæfte, der hovedsagelig beskæftiger sig med nellikefamilien, er teksten i standardværket nået til s. 216 og billedsiderne til s. 96. Åkanderne er nu også kommet med, og der begyndes på hornbladfamilien.

Den kgl. veterinær- og landbohøjskole 1858-1958. 8°, 360 s., Kandrup & Wunsch, Kb. 1958. Kr. 25,00.

På smudstitelbladets 2den side står trykt, at dette festskrift er en gave til højskolen på hundredeårsdagen fra Dansk Skovforening, og på titelbladets bagside står der, at indtægten fra salget af skriftet tilfalder højskolens jubilæumsfond. Med disse ædle donatorer og bestemmelserne må man håbe på et stort salg. Forfatterne er en række af højskolens lærere (professorer, lektorer m. fl.), derunder også nogle forhenværende, som hver for sig gør rede for et bestemt fagområde og emne. I forordet hedder det, at der i højskolens festskrift af 1908 redegjordes for højskolens historie til da, hvorfor dens »forhistorie« ikke behøver gentages, hvad dog ikke helt har kunnet undgås. Men man læser med megen interesse både om før-datid og nutid. De hundredårige træer i haven får deres særlige afsnit, bygninger, bibliotek og ledelse ligeså. Man bliver vel orienteret i de store arealers og huses brug, — og man ønsker med højskolen, at den må få de fornødne midler til udvidelser. For standarden af undervisningen avhænger meget heraf, og med en højere standard på landbohøjskolen har også de mange sider af dansk jordbrug deres store chance for at kunne blive højet.

Foreningen af kirkegårdsinspektører, gravere og gartnere ved kirkegårde i Danmark.

Referat af årsmødet på Bornholm d. 24.—27. sept. 1958. 7 s.

Prisværdigt hurtigt og i nydeligt stencilarbejde foreligger dette hefte som et af den ny sekretærs arbejde i foreningens tjeneste (*Holger Nielsen*). Vi håber, der kommer flere af samme slags, og så må de godt have en medlemsliste vedføjet.

Paulhans Peters & Ludwig Roemer: Wasserbecken im Garten. 4°, 88 s. DM. 12,50.

Med teksten på mat og fotogengivelserne på krideret papir leverer denne nydelige bog en mængde oplysninger om indretning af vandbassiner i haverne. Disse bassiner er i Danmark bragt noget i miskredit, og der laves vel nu ikke ret mange af dem, men skulle der blive brug for ideer og praktiske råd, supplerer denne bog på udmærket måde den litteratur, som vi iøvrigt også har om emnet. Der begyndes med regnvandstønden og omtales både fuglebade, soppedamme, spejldamme, springvand og så naturligvis også vandplanter og de døde materialer. Billederne er hentet fra ind- og udland, Kalifornien og Danmark er også med, sidstnævnte ved nogle gode *Andresen*-billeder. En fejl er navnet *E. Jørgensen* for et billede, der skulle have stået *Anka Rasmussen*.

Sylvia Crowe: The Landscape of Power. 8°, 116 s., The Architectural Press, London 1958. 16 sh.

Forfatterinden har i tidligere bøger, som også har været anmeldt her, vist sin store interesse for landskabsplejen. Og hun forstår, at i den moderne teknik kan der være værdifulde fremskridt, så man må ikke overfor teknikkens optræden i landskabet bare anstille reserverede betragtninger eller ubetinget modstand. Og hun viser, at et industrilandskab eller tekniske indretninger i landskabet ikke absolut behøver at være noget grimt, men at de kan blive inkorporeret i landskabet på en sådan måde, at de ikke skæmmer. Ommodellering af terrain samt skabelse af plantninger kan her og der være midlet i forbindelse med en rigtig placering og en diskret udformning af tingene. Og hvor gir man hende ret i, at londonnerne burde prise dem, der i sin tid ikke lyttede til rådet om at bebygge Hampstead Heath, men bevarede den som et naturlandskab nær millionbyen.

Sylvia Crowe: Garden Design. 8°, 229 s. + billedplancher. Country Life Lim., London 1958. 52 sh., 6 d.

Kort før udsendelse af den ovenfor anmeldte bog udsendte forfatterinden nærværende om planlægning af haver. I modsætning til de fleste af den slags bøger indeholder den *ikke* gengivelser af en mængde af forfatterens egne arbejder i plan og billeder. Tværtimod. Derimod giver den i text og billeder (figurer og fotogen-

givelser) en mængde grundlæggende gode tanker om havernes art, historie, mission, opbygning og materialer, og det er tydeligt, at forfatteren på sine kongresrejser i forbindelse med IFLA har hentet sig en omfattende viden om havekunstens væsen og stilling i flere verdensdele og mange lande. Og hun har haft et åbent blik for såvel helheden som detailler i de enkelte nationers frembringelser, — derunder bl. a. også danske (f. ex. s. 156 m. fl. st.), og hun yder af sin overflod af viden, så man fængsles under læsningen. Det er blevet et meget værdifuldt værk, som forlaget såvel som forfatteren må kunne høste glæde af, læseren meget udbytte.

Håndbog for bygningsindustrien. 16.4^o, 1088 s., Kbh. 1958. Kr. 46,00.

Det er nu over 25 år siden, at den første udgave af nærværende værk udkom, og den 17. dec. 1958 forelå den 16. udgave. Et væld af oplysninger for teknikere, bygherrer, håndværkere og mange andre interesserede serveres her, — firmaerne præsenterer det sidste ny, — den nyeste boligminister skriver et anbefalende forord, og den første professor i havekunst, *C. Th. Sørensen*, skriver sammen med slotsgartner *A. Nicolaisen* om hegnene, — godt illustreret, foruden at der er flere andre artikler. Registre melder om varer, tegnestuens behov er der tænkt på, de kgl. bygningsinspektører er ført a jour med samt angivelse af deres distrikter, lokale bygningsmyndigheder figurerer o. s. v. Ja, der er en mangfoldighed af fakta, — er det mon underligt, at en sådan bog hurtigt bliver udsolgt fra forlaget, skønt oplaget nu efterhånden er fordoblet? Det er jo ikke prisen, der gør salget, men værdien af tingen i sig selv. Og denne har den forlængst bevist er betydelig.

Peter Linde: Hist og her i København. 8°, 120 s., Nørbye bogtrykkeri, Kbh. 1958.

Med text og tegninger af *Peter Linde*, som dog døde, inden bogen udkom, og forsynet med nogle mindeord over ham (af *H. T. Rimestad*) er af nogle firmaer, bl. a. *Kjøbkes reproduktionsanstalt*, udsendt denne nydelige ting om mere end et halvhundrede historiske fund, gjort af P. L. og andre, og livligt beskrevet og biføjet meget instruktive tegninger af P. L. Man glædes over dette fornøjelige og informale bidrag til Københavns historie, og vore læsere vil naturligt nok særligt glæde sig over omtalen af mindesmærker, gravmæler etc., — forfatterens forslag om at lave en samling af gravgelændere fra Assistens bør realiseres, inden det er for sent.

Nogle få eksemplarer af bogen kommer i boghandelen, — ellers er de fordelt nummerede. Tak. —

Resolutioner m. m.

Kirkeministeriets skriv. af 20/ 55 til stiftsøvrigheden over Københavns stift) om, **hvorvidt det påhviler en kirketiendejer at afholde udgifter til opvarmning af et kirkegårdskapel.**

I et med stiftsøvrighedens skrivelse af 16. april 1955 hertil indsendt andragende har Birkerød kommune som ejer af Birkerød sogns kirketiende rejst spørgsmål om, hvorvidt det — således som det er gjort gældende af Birkerød sogns menighedsråd — påhviler kommunen at afholde udgifterne til opvarmning af kapellet på Birkerød Annexkirkegård, eller om disse udgifter — således som det er kommunens opfattelse — vil kunne dækkes ved ligning på menigheden.

I anledning heraf skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse — herunder for såvel kommunalbestyrelsen som for menighedsrådet —, at ministeriet med stiftsøvrigheden er enig i, at udgiften til opvarmning af det omhandlede kapel i analogi med den i § 14, stk. 2, i bekendtgørelse af 23. september 1947 af lov nr. 282 af 30. juni 1922 om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m. v. med senere ændringer indeholdte bestemmelse om udredelse af udgiften ved opvarmning af ikke-selv ejende kirker må afholdes af den kirkelige lignings midler, jfr. herved også bestemmelsen i lovens § 27, stk. 2.

Kirkeministeriets skriv. af 22/ 55 (til Randers retshjælp for ubemidlede) ang. **dispositionsretten over et gravsted i et tilfælde, hvor der blandt afdødes efterladte var en enke.**

I et hertil indsendt andragende af 18. februar 1955 har retshjælpen anmodet ministeriet om en udtalelse med hensyn til, hvem dispositionsretten over et nærmere angivet gravsted på Hornbæk kirkegård tilkommer.

Af sagen fremgår det, at N. N., Hornbæk, den 25. marts 1946 fra Hornbæk sogns menighedsråd modtog gravfæstebrev på et gravsted bestående af gravpladserne nr. 6 og 7 i 4. række afd. D på Hornbæk kirkegård, i hvilket gravsted hans i 1946 afdøde hustru af andet ægteskab var begravet, hvorefter gravfæstebrevet på et senere tidspunkt af nævnte N. N. blev overgivet til dennes søn, O. O.

Da N. N. i 1953 afgik ved døden, blev han begravet i det omhandlede gravsted, og i 1954 blev endvidere O. O.s søn, P. P., jordfæstet i gravstedet.

Et par år forinden sin død havde N. N. indgået nyt ægteskab, og hans enke af dette tredje ægteskab har ved henvendelse til kirkegårdsbestyrelsen fået udfærdiget et nyt gravfæste-

brev under anbringende af, at det oprindelige var bortkommet.

I anledning heraf skal man efter stedfunden brevveksling med stiftsøvrigheden over Viborg stift meddele, at det fremgår af det medfølgende i 1946 udfærdigede gravfæstebrev § 13, ligesom det også er bestemt i den af Viborg stiftsøvrighed i 1928 stadfæstede vedtægt for Hornbæk kirkegård § 19, at intet gravsted kan overdrages til andre uden kirkegårdsbestyrelsens samtykke. Da sådant samtykke ikke har været indhentet ved overdragelsen af gravstedet til O. O., kan denne ikke støtte nogen ret til gravstedet alene ved gravfæstebrevets overlevering fra hans fader N. N.

Idet derhos bemærkes, at det i tilfælde, hvor der blandt afdødes pårørende er en efterlevende ægtefælle, er almindeligt, at man med hensyn til dispositionsretten over gravstedet respekterer ægtefællen forud for andre, der mener sig berettiget dertil, tilføjes det, at menighedsrådet efter det foreliggende med rette er gået ud fra, at dispositionsretten over gravstedet tilkommer afdødes enke, og at ministeriet må formene, at denne dispositionsret stadig tilkommer hende.

I øvrigt henhører spørgsmålets endelige afgørelse under domstolene.

Kirkeministeriets skriv. af 23/ 55 (til stiftsøvrigheden over Århus stift), hvorefter det **ved beregning af taksten for et gravsteds erhvervelse og fornyelse er afgørende, hvem der er begravet i gravstedet — og ikke, hvem der begærer gravstedet udlagt eller fornyet.**

Af en med stiftsøvrighedens skrivelse af 2. maj 1955 hertil indsendt sag fremgik det, at N. N., Århus, havde besværet sig over, at der for en 20-årig fornyelse af det af ham i 1934, medens han var bosat i Åbyhøj, i anledning af hans hustrus død erhvervede gravsted litra A, rode 4, nr. 425—428 på Åbyhøj kirkegård, hvor alene hans hustru ligger begravet, blev afkrævet ham et beløb af 480 kr., svarende til den i § 11, stk. 2, i vedtægten for Åby og Åbyhøj kirkegårde fastsatte takst, gældende for udenfor sognet boende medlemmer af folkekirken, som har ægtefæller m. v. begravet på kirkegården, idet han alene mente sig forpligtet til at erlægge den i vedtægtens § 11, stk. 1, for sognets til folkekirken hørende beboere fastsatte betaling, der ville andrage 160 kr.

Ministeriet udtalte i skrivelse af 29. juni 1955, at det i alt fald i tilfælde som det foreliggende var stemmende med vedtægtens bestemmelser at beregne vederlaget for gravstedsfornyelsen under hensyn til den persons forhold, der er jordet i vedkommende gravsted, og ikke un-

der hensyn til, hvem der rekvirerer fornyelsen, hvorfor fornyelsesvederlaget ville være at fastsætte i overensstemmelse med vedtægtens § 11, stk. 1, jfr. § 9 a, til 160 kr.

I en med stiftsøvrighedens skrivelse af 8. juli 1955 hertil indsendt skrivelse har Åby sogns menighedsråd udtalt, at menighedsrådet herefter på grundlag af ministeriets afgørelse er af den formening, at taksterne for fornyelse ifølge § 11, stk. 1, skal anvendes for personer som nævnt i vedtægtens § 9 a og desuden for udenfor sognet boende folkekirkemedlemmer, der har ægtefælle begravet på kirkegården, og som ved gravstedets første erhvervelse var boddende i sognet, medens menighedsrådet modsætningsvis formoder, at taksten ved fornyelse ifølge vedtægtens § 11, stk. 2, skal anvendes, når en sådan efterlevende ægtefælle afgår ved døden og jordes i samme gravsted, det være sig uanset om de eventuelle efterlevende børn, der derefter overtager gravstedsretten, er inden- eller udensogns boende, og at samtlige fornyelser derefter, indtil en ny begravelse finder sted i gravstedet, betales efter taksten i § 11, stk. 2. Menighedsrådet har udbedt sig ministeriets udtalelse om, hvorvidt denne fortolkning er korrekt, eller om ministeriet har ændringer eller tilføjelser hertil at gøre.

Således foranlediget skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at menighedsrådets synspunkter ikke fuldt ud er rigtige, men at der ved afgørelsen af, hvilken takst der skal erlægges for erhvervelse eller fornyelse af et gravsted, alene må henses til, for hvem gravstedet erhverves eller for hvilken i gravstedet begravet person det fornyes, idet det afgørende såvel ved erhvervelse som ved fornyelse er den begravedes forhold til sogn og kirke og ikke, om den, der rekvirerer gravstedet eller begærer det fornyet, er indensogns eller udensogns m. v.

I det foreliggende tilfælde er gravstedet erhvervet ved en indensogns boendes begravelse og skal nu fornyes efter første fredningsperiodes udløb, uden at yderligere begravelser har fundet sted, hvorfor betaling, såvel for erhvervelsen i sin tid som for fornyelsen nu, må beregnes efter vedtægtens § 11, stk. 1.

Såfremt den efterlevende ægtefælle skal begravnes i gravstedet og på det tidspunkt, således som nu, er udensogns boende folkekirkemedlem, vil taksten for fornyelse af gravstedet for det eventuelt fornødne tidsrum skulle beregnes efter § 11, stk. 2.

Kirkeministeriets skriv. af 1/8 55 (til stiftsøvrigheden over Roskilde stift) bl. a. om, fra

hvilke personer et menighedsråd — i anledning af en kirkegårds regulering — skulle indhente samtykke til et gravsteds flytning før fredningstidens udløb.

Efter at ministeriet i skrivelse af 27. april 1955 har udtalt, at A. menighedsråd i anledning af regulering af kirkegårdens gange uberettiget har flyttet afdøde klokker Chr. Petersen og hustrus gravsted på A. kirkegård før fredningstidens udløb, har A. menighedsråd i et med stiftsøvrighedens skrivelse af 24. juni 1955 hertil indsendt andragende stillet følgende spørgsmål:

- a) Må et gravsted under ingen omstændigheder flyttes før fredningstidens udløb?
- b) Hvis det kan flyttes med familiens samtykke, er det da utilstrækkeligt at henvende sig til en enkelt person, og hvis så er, hvor langt ud i familien skal man da henvende sig?
- c) Hvor nær i slægt med de afdøde skal man være for at være klageberettiget?
- d) Har det indflydelse på ministeriets afgørelse, at menighedsrådet har overtaget vedligeholdelsen af gravstedet?
- e) Har den i det heromhandlede tilfælde ansatte tidsfrist på 14 dage for svar fra slægten været utilstrækkelig?

I anledning heraf skal ministeriet til efterretning og videre bekendtgørelse udtale følgende:

ad a) Når den første fredningsperiode — 20 år, eventuelt 30 år, jfr. kgl. anordning af 20. april 1953 § 25, for urner 10 år, jfr. anordningens § 17, stk. 1 — ikke er udløbet, må gravstedet ikke flyttes, således som sket i nærværende tilfælde, medmindre der med de beretigedes samtykke undtagelsesvis skulle opnås ministeriets tilladelse til flytning til andet gravsted.

ad b) Der må i det enkelte tilfælde skønnes over, hvem der er de nærmest berettigede.

Det bemærkes herved, at enhver pårørende, der måtte mene sig berettiget til at disponere over et gravsted, vil kunne indbringe spørgsmål herom for domstolene, uden at ministeriet har nogen mulighed for at afværge dette.

ad c) I det foreliggende tilfælde vil ministeriet være tilbøjelig til at mene, at niecer og eventuelle nevøer til de i gravstedet begravede må give deres samtykke til en ordning, hvis der skal opnås en sådan, idet man dog i øvrigt henviser til det under b) anførte.

ad d) Spørgsmålet må besvares benægtende.

ad e) Ministeriet må for sit vedkommende finde, at en frist på 14 dage er temmelig kort, og finder i øvrigt anledning til at bemærke, at det rette under alle omstændigheder ville

være at kræve, at der fra de pågældende foreligger skriftligt samtykke.

Kirkeministeriets skriv. af 1% 55 (til Dansk Ligbrændingsforening) om, **hvorvidt der kan indrettes krematorier i forbindelse med kirker.**

I hertil indsendte andragender af 24. juli og 16. september 1954 og under mundtlig forhandling her i ministeriet har foreningen påny rejst spørgsmålet om muligheden af indretning af krematorier i forbindelse med kirker og således, at såvel kirke som krematorium rummes i samme bygning. Foreningen har herved bl. a. henvist til, at spørgsmålet er aktualiseret gennem et af menighedsrådet for Sct. Nikolaj sogn i Vejle fremsat ønske om indretning af krematorium i Søndermarkskirken i Vejle.

I anledning heraf skal man herved meddele, at ministeriet om spørgsmålet har indhentet erklæring fra landets biskopper, og at man herefter — i hvert fald ikke for tiden — finder at kunne gå ind for det fremsatte forslag om, hvor det måtte ønskes, at forene kirker med begravelseskapel og krematorium.

Hvad særlig angår spørgsmålet om indretning af krematorium i kælderens i Søndermarkskirken i Vejle henvises til den i afskrift vedlagte skrivelse herfra af 3. april 1952 til foreningens Vejle afdeling, til hvilken skrivelse man fremdeles må henholde sig.

Kirkeministeriets skriv. af 2% 55 (til stiftsøvrigheden over Haderslev stift) ang. **en i et gravregulativ indeholdt bestemmelse om, at graveren uden vederlag skal overlevere sin afløser arbejdet med og fortegnelsen over de gravsteder, som han i sin stilling som graver har passet mod særlig betaling.**

I det med stiftsøvrighedens erklæring af 19. juli 1955 hertil tilbagefulgte andragende har graver ved Trinitatis kirkegård i Fredericia N. N. besværet sig over, at der — efter at graver N. N. i 1949 ved sin tiltrædelse af graverstillingen havde indgået aftale med enken efter graver ved nævnte kirkegård O. O. om, at samtlige arbejder vedrørende de hidtil af graver O. O. vedligeholdte gravsteder på Trinitatis kirkegård tilligemed et kartotek over disse m. m. skulle overdrages til graver N. N. mod et vederlag af 7.300 kr. — i 1953 stadfæstedes et regulativ for gravere ved folkekirkens kirkegårde i Fredericia, hvori der i § 18, stk. 2, er indsat følgende bestemmelse:

„Ved fratrædelse skal graveren — ved kirkegårdsbestyrelsens mellemkomst — uden vederlag overlevere sin afløser arbejdet med og fortegnelse over de gravsteder, som han i sin stilling som graver har passet mod særlig betaling.“

I anledning heraf skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, herunder for graver N. N., at ministeriet ikke ser nogen mulighed for at foretage noget i anledning af graver N. N.s andragende.

Kirkeministeriets skriv. af 2% 55 (til stiftsøvrigheden over Roskilde stift) om, **hvorvidt der kunne træffes aftale mellem et menighedsråd og en graver om, at denne for et fast honorar skulle udføre alt arbejde ved kirke og kirkegård, hvortil der ikke krævedes håndværksmæssig uddannelse.**

I et med stiftsøvrighedens skrivelse af 10. august 1955 hertil indsendt andragende har Kirke Såby sogns menighedsråd anholdt om tilladelse til at indgå en overenskomst med graveren ved Kirke Såby kirke angående vedligeholdelsesarbejder ved kirken.

Det fremgår af sagen, at graveren for et beløb af 600 kr. årlig, hvortil kommer det til enhver tid gældende honorartillæg, skal udføre reparationer og kalkning — udvendig og indvendig — af kirken, våbenhus og kapel samt reparation af ringmur, hvortil kommer malerarbejde på døre, låger og luger, vedligeholdelse af legatgravsteder, renholdelse af særkalke samt udførelse af alt arbejde ved kirke og kirkegård, hvortil der ikke kræves håndværksmæssig uddannelse.

I anledning heraf skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at ministeriet af principielle grunde må nære betænkeligheder ved en ordning som den foreslåede og derfor ikke vil kunne godkende denne.

Kirkeministeriets skriv. af 3% 55 (til stiftsøvrigheden over Ribe stift) om, **til hvilket tidspunkt præsten på begravelsesstedet kan forlange sig forelagt den genpart af dødsattesten, som skal „medfølge liget“, når det begravnes på en anden kirkegård end dødsstedets, samt om, hvorvidt der af politimestre eller personregisterførere bør gives præster i de sønderjydske landsdele meddelelse om udfaldet af faderskabssager.**

Kirkeministeriets skriv. af 5% (til stiftsøvrigheden over Roskilde stift) ang., at der **ikke er hjemmel til at fastsætte en anden takst for erhvervelse af gravplads for valgmenighedsmedlemmer, boende i sognet, end for sognets øvrige til folkekirken hørende beboere.**

Kirkeministeriets skriv. af 1% 55 (til stiftsøvrigheden over Københavns stift) om, **hvorvidt der kunne tillægges en honorarlønnet graver en grundløn, der var højere end grundlønnen for en tjenestemandsansat graver i 1. lønningsklasse.**

I skrivelse af 11. august 1955 har stiftsøvrigheden i anledning af en den gennem Smørum

herreds provstiudvalg forelagt sag, hvorunder Ballerup Sogns menighedsråd har søgt approbation på en omregulering af vederlagene til de ved Ballerup kirke ansatte kirkebetjente, forespurgt, hvorvidt det er foreneligt med bestemmelsen i § 20, stk. 2 i bekendtgørelse af 29. april 1948 angående ordningen af kirkebetjeningens forhold uden for København og Frederiksberg som af menighedsrådet indstillet at tillægge graveren ved Ballerup kirke en grundløn af 3.000 kr. årlig, uanset at grundlønnen for en tjenestemandsansat graver i 1. lønningsklasse er 2.310 kr. årlig.

I anledning heraf skal man meddele til efterretning, at ministeriet under hensyn til, at der til grundlønnen 2.310 kr. årlig ydes en tjenestemandsansat graver et beløb af 960 kr. i almindeligt pensionsgivende løntillæg, tilsammen 3.270 kr. årlig, medens et sådant tillæg efter den anførte bestemmelse ikke kan ydes en honorarlønnet kirkebetjent, intet finder at erindre imod, at der meddeles godkendelse af den forelåede løn til graveren.

Kirkeministeriets skriv. af 1¹/₁₀ 55 (til stiftsøvrigheden over Fyens stift), hvorefter en gravstedsejer inden for den almindelige fredningstid (1. fredningsperiode) har fri adgang til at disponere over gravstedet, herunder adgang til at lade ny jordfæstelse foretage i gravstedet, uanset at gravstedet ønskes inddraget af hensyn til kirkegårdens regulering.

I et med hr. stiftamtmandens og Deres Højærværdigheds erklæring af 24. august 1955 hertil indsendt andragende har N. N. anholdt om tilladelse til at lade liget af sin den 26. april 1940 afdøde fader P. P., som den 1. maj 1940 er begravet på A. kirkegård, opgrave og overflytte til det gravsted på samme kirkegård, hvori andragerens den 1. august 1955 afdøde moder, O. P., er begravet den 5. august 1955.

Til støtte herfor har andrageren oplyst, at A. sogns menighedsråd nogle år efter hans faders død meddelte hans moder, at hun ikke til sin tid ville kunne begraves i ægtefællens gravsted. Ved enkefru P.s død fastholdt menighedsrådet denne afgørelse og anviste andrageren et andet gravsted på kirkegården, hvori hans moder blev begravet. Med henvisning hertil har andrageren henstillet, at det pålægges menighedsrådet at udrede de med den ansøgte ligflytning forbundne udgifter.

Af provstiudvalgets i sagen afgivne erklæring fremgår det, at menighedsrådets beslutning om at nægte enkefru P. adgang til at blive begravet i ægtefællens gravsted har været motiveret med hensynet til en projekteret kirkegårdsregulering, der vil berøre dette gravsted, og

som ønskes iværksat, så snart fredningstiden for de af reguleringen berørte gravsteder er udløbet.

I anledning heraf skal man efter stedfunden brevveksling med sundhedsstyrelsen meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at ministeriet intet har at erindre imod, at den ansøgte ligflytning foretages under forudsætning af, at almindelige hygiejniske forholdsregler iagttages.

Efter sagens anledning skal man tilføje, at en gravstedsejer inden for den for vedkommende gravsted gældende almindelige fredningstid (1. fredningsperiode) — på A. kirkegård efter det oplyste 20 år — har fri adgang til at disponere over gravstedet, herunder også adgang til at lade ny jordfæstelse foretage i gravstedet med den virkning, at en ny fredningsperiode løber fra tidspunktet for den seneste jordfæstelse. Da menighedsrådet således i det foreliggende tilfælde ikke har kunnet nægte enkefru P. adgang til at blive begravet i ægtefællens gravsted før udløbet af den for dette gældende almindelige fredningstid, må ministeriet finde, at udgifterne til den heromhandlede ligflytning bør afholdes af kirkens kasse.

Kirkeministeriets skriv. af 1²/₁₀ 55 (til Fællesrådet for havekultur og landskabsgartneri) ang. forståelse af den i § 3, stk. 2, 1. pkt., i kgl. anordning af 20. april 1953 om kirkegårde indeholdte bestemmelse om, at kirkegårdenes gange skal være faste og anlagt således, at de yder god og farbar vej.

I et hertil indsendt andragende af 12. september d. å. har fællesrådet anmodet ministeriet om en udtalelse med hensyn til den nærmere forståelse af den i § 3, stk. 2, 1. punktum, i kgl. anordning af 20. april 1953 om kirkegårde indeholdte bestemmelse, der er sålydende:

Gangene skal være faste og anlagt således, at de yder god og farbar vej.

Således foranlediget skal man meddele, at afgørelsen af, hvorledes gange på en kirkegård skal være anlagt for at yde god og farbar vej, må træffes i det enkelte tilfælde under hensyntagen til de stedlige forhold, herunder jordbundsforhold, beliggenhed m. v. og den brug, der skal gøres af de pågældende gange.

I øvrigt skal man henlede opmærksomheden på, at plan til anlæg af en kirkegård i hvert fald må forelægges vedkommende provstiudvalg til godkendelse, og at provsten endvidere hvert tredje år afholder syn over provstiets kirkegårde.